

Προσωπική εκδρομή στη σύγχρονη λογοτεχνία της Αλεξανδρούπολης

Την περίοδο των μαθητικών μου χρόνων, όταν κλεινόμουν στο δωμάτιό μου και προσπαθούσα να στήσω ταξίδια στον απέραντο κόσμο με μαγικό όχημα τη λογοτεχνία, σχεδόν αγνοούσα ότι στη γκρίζα πόλη μου γραφόταν λογοτεχνία. Ποιητές και πεζογράφοι κυκλοφορούσαν ανάμεσα στους καθημερινούς ανθρώπους που συναντούσα στο δρόμο. Ακόμη, στα στέκια τους έκλεινα τα πρώτα μου ραντεβού, όπως στο υγρό και μελαγχολικό Μικρό Καφέ του **Γιώργου Σταυριδίδη** που πάντα μου θυμίζει γλυκά τους εφηβικούς έρωτες. Λέω σχεδόν αγνοούσα την ύπαρξη λογοτεχνίας στην Αλεξανδρούπολη, γιατί από πολύ νωρίς είχα την τύχη να γνωριστώ με τον **Θανάση Τζούλη**, έναν από τους σημαντικότερους σύγχρονους ποιητές που η βιωτή τον έφερε στη μακρινή μου πόλη για να σκορπίσει τα δώρα της ποίησης σε πλήθος παράξενων νέων, οι οποίοι παράλληλα με την ερωτική κάθοδο στις τότε σκοτεινές ντίσκο έτρεφαν μια πρωτόγονη κι ανεπεξέργαστη αγάπη για τον ποιητικό λόγο.

Τη λογοτεχνία της Αλεξανδρούπολης μου την αποκάλυψε εκδικητικά η νοσταλγία. Όταν πήγα να σπουδάσω στο άλλο άκρο της Ελλάδας, πανευτυχής γιατί τουλάχιστον λίγα χρόνια θα έβρισκα μαύρη πέτρα πίσω μου, η μνήμη τυραννικά γυρνούσε στην παιδική μου πόλη. Και κεί ήρθαν οι πρώτες αναγνώσεις λογοτεχνιών της Αλεξανδρούπολης, για να ταξιδέψω τώρα την ονειρική επιστροφή, στις γωνιές και στους δρόμους που νόμιζα αφελώς ότι είχα για πάντα

βαρεθεί. Έτσι ξεκίνησε η προσωπική εκδρομή μου στη λογοτεχνία της Αλεξανδρούπολης, στην οποία σταδιακά συμμετείχαν φίλοι καλοί με αντίστοιχο πάθος για το γενέθλιο τόπο, και σήμερα απέκτησε τη μορφή μιας κάπως συστηματικής φιλολογικής ενασχόλησης με άρθρα, παρουσιάσεις και εκθέσεις.

Συνεπώς, η πρόσκληση για την παρούσα εισαγωγή με βρήκε έτοιμο να εκφράσω σύντομα μια σειρά σκέψεων και παρατηρήσεων. Μάλιστα, καθώς δεν μου αναλογούσε η ευθύνη της επιλογής προσώπων, ομολογώ πως δέχτηκα με μεγάλη χαρά, σαν οφειλή στην οδύνη της νοσταλγίας μου. Επομένως, με σχετική ασφάλεια φρονώ πως, αν και δεν έχει συγκροτηθεί ή δεν υπήρξε ποτέ οργανωμένη λογοτεχνική ομάδα στην Αλεξανδρούπολη, ωστόσο η πόλη διαθέτει πλέον τον δικό της λογοτεχνικό μύθο. Η Αλεξανδρούπολη, ως ένα βαθμό, μυθοποιείται από τη λογοτεχνία της και τελικά αποκτά ένα διαφορετικό λογοτεχνικό πρόσωπο, που εμπεριέχει αλλά και παραμορφώνει την πραγματική κοινωνική της υπόσταση. Θα υποστήριζα ότι παρατηρούνται δύο ευδιάκριτες κατηγορίες εντόπιων λογοτεχνών: στη μία, η πόλη πρωταγωνιστεί ως αθέατος λογοτεχνικός ήρωας και μετατρέπεται σε κεντρικό μύθο του κειμενικού τους σύμπαντος ενώ στη δεύτερη, χωρίς να ελλείπει, λειτουργεί απλώς ως σκηνικό, που ίσως θα μπορούσε να αντικατασταθεί από οποιαδήποτε άλλη επαρχιακή πόλη. Η ένταξη σε κάποια από τις κατηγορίες δεν είναι εντελώς άσχετη από το αν οι λογοτέ-

Το Πασαλίκι της δεκαετίας του 60.

χνες εξακολουθούν να ζουν στην Αλεξανδρούπολη ή έχουν μετοικήσει. Ο ισχυρός νόστος των ξενιτεμένων τους προσανατολίζει συνήθως, στην πρώτη και η σύγκρουση ή η τριβή με τα πράγματα της πόλης τοποθετεί τους παραμείναντες στη δεύτερη.

Στην κατηγορία της απόλυτης μυθοποίησης κατασκευάζεται μια Αλεξανδρούπολη που, αν και ενσωματώνει την Ιστορία, στερείται ιστορικότητας. Κυρίως αυτή η στάση αφορά την πεζογραφία. Εδώ, η λογοτεχνική Αλεξανδρούπολη είναι πλαστή, απατηλή και ανύπαρκτη. Συνιστά τον υποκειμενικό μύθο του λογοτέχνη, ανεξάρτητα από την πραγματική πόλη και έξω από τις ομοιότη-

τες που επικαλείται μ' αυτήν. Η υπέρβαση των αντικειμενικών ορίων επιτυγχάνεται με την παράδοση σύμπλεξη Ιστορίας και τόπου. Οι τραυματικές εμπειρίες του ατόμου (προσφυγιά, κατοχή, εμφύλιος, μετεμφυλιακό κλίμα) διασταυρώνονται αρμονικά με τον χώρο και καθορίζουν αποφασιστικά τη συμπεριφορά του. Τα τοπωνύμια, τα κτίρια, τα γεγονότα λαμβάνουν εξωλογική διάσταση, χρωματισμένη από την οπτική και τη βιωματική φόρτιση του αφηγητή ή του ήρωα. Στην παραπάνω ομάδα ανήκουν οργανικά, για να περιοριστώ αποκλειστικά στους συμμετέχοντες στο ημερολόγιο, η **Παναγιωτοπούλου**, ο **Σταυρίδης** και η

Σκάβδη. Ειδικά οι δύο τελευταίοι αποτελούν συμπληρωματικές εκδοχές, μέσα από το δίπολο αρσενικό/θηλυκό, του μυθικού χωροχρόνου της Αλεξανδρούπολης κατά τις δεκαετίες του '50 και του '60.

Στην κατηγορία της σκηνικής χρήσης του γενέθλιου τόπου διακρίνονται πάλι δύο παραλλαγές: α) ρητή αναφορά του ονόματος της πόλης ή συναφών γεωγραφικών όρων ή αναγνωρίσιμων οικημάτων και σωματείων, η οποία καθιστά οικεία την ατμόσφαιρά της στον γνώστη της πρωτεύουσας του Έβρου (π.χ. **Μάλαμας, Καρατζά**) και β) παραπλάνηση ή εσκεμμένη απόκρυψη τοπογραφικών δεδομένων που έμμεσα υποκρύπτει αρνητική αντιμετώπιση (π.χ. **Βλαντής**). Σε κάθε υποκατηγορία ο χώρος της Αλεξανδρούπολης είναι ένα στατικό φόντο, με συναισθηματική σημασία μόνο για τον κάτοικό της. Ο διακεκριμένος πεζογράφος **Ξανθούλης** ισορροπεί, όταν φυσικά το έργο του συνδέεται με την πόλη των παιδικών του χρόνων, μεταξύ της σκηνικής παρουσίας και λιγότερο της μυθοποίησης (π.χ. *Το καλοκαίρι που χάθηκε στο χειμώνα*).

Ένας επιπλέον ενδιαφέρων κρίκος της λογοτεχνικής αλυσίδας της Αλεξανδρούπολης είναι οι μη γηγενείς λογοτέχνες, δηλαδή όσοι για ορισμένο διάστημα έλαχε να ζήσουν σ' αυτήν και όσοι είναι ξένοι. Σε ένα τμήμα της σύγχρονης ελληνικής πεζογραφίας η πόλη μας εμφανίζεται με τα χαρακτηριστικά του λογοτεχνικού μύθου· όμως ενός μύθου έξω από τη νοσταλγική διάθεση της ιθαγένειας και του βιωμένου παρελθόντος. Ο λογοτεχνικός μύθος της Αλεξανδρούπολης στους ξένους συγγραφείς παρουσιάζει έκδηλες ομοιότητες με τον μεταπολεμικό κοινωνικό της μύθο (π.χ. εν μέρει ο **Κασσώλας** και κατά βάση οι **Κοσματόπουλος** και **Σκαμπαρδώνης**). Λέμε

Αλεξανδρούπολη, και στους μη Θρακιώτες το τοπωνύμιο παραπέμπει σε τόπο εξορίας, άγριων συνόρων, εγκατάλειψης και στρατοκρατούμενης ζώνης. Το λιμάνι και ο σιδηροδρομικός σταθμός δεν είναι όπως στους ντόπιους σύμβολα αίγλης αλλά σημεία φυγής, φυγής όχι κατ' ανάγκη κυριολεκτικής αλλά και εσωτερικής. Με τον τρόπο αυτό η πόλη μυθοποιείται σε χώρο μόνιμης αναχώρησης προς όλες τις κατευθύνσεις, ακόμα κι όταν τυπικά αποτελεί προορισμό του επισκέπτη. Ιδιαίτερα στον προερχόμενο από την πετραία Ήπειρο **Τζούλη**, ο οποίος υπήρξε ψυχή των δύο σύγχρονων λογοτεχνικών περιοδικών της πόλης - της *Ενέδρας* και της *Εξωπόλεως* - η απόμακρη Αλεξανδρούπολη έχει το δημιουργικό χαρακτήρα της μόνωσης, συναντάει την τραγική Πρέβεζα του αυτόχειρα Καρυωτάκη και αδελφώνεται ποιητικά μαζί της.

Στην ποίηση κυριαρχούν οι γυναικείες ερωτικές και υπαρξιακές φωνές (**Ι. Φιλίππιδου, Αρχιμανδρίτου, Ρεκαλίδου**). Ωστόσο και τα λοιπά λογοτεχνικά είδη έχουν αξιόλογους εκπροσώπους: το αυτοβιογραφικό χρονογράφημα (**Ψύλλας**), ο ψυχογραφικός θεατρικός λόγος (**Μποτονάκης**) και η παιδική λογοτεχνία (**Σκορδαλά-Κακατσάκη, Ρεκαλίδου**). Οπωσδήποτε τα ονόματα που παρατέθηκαν είναι ενδεικτικά και πολύ απέχουν από μια πλήρη καταγραφή.

Πέρα από τις όποιες εκτιμήσεις και αξιολογήσεις μας, η λογοτεχνία της Αλεξανδρούπολης είναι μια μικρογραφία της ευρύτερης ελληνικής λογοτεχνίας και αξίζει μια θέση στην ιστορία της, ιδίως στην προσωπική μας ιστορία ως πολιτών μιας πόλης που έχει το προνόμιο της θάλασσας· άρα του ταξιδιού...

Θανάσης Κούγκουλος,
Φιλολόγος